

מושג הבכורה באומות העולם ובישראל

העיקרית, ובכדי שיבין את הרמז שהוא עומד ללקות במכת בכורות, לכן ניתנה מכת ברד דוקא באופן זה שיזכיר לפרעה שהוא עומד ללקות במכת בכורות, ולכן הברד הרס את הבכורים של הצמחים, להודיע ולרמז שבעתיד הקרוב לא רק בכורי הצמחים יעקרו אלא בכורי האדם והבהמה נמי יעקרו, ומכת ברד אינה אלא מיישרת את הדרך להגיע לידי מכת בכורות, כך נראה לומר. אלא שעיקר הכוונה בזה צ"ב, מדוע מחויב התהליך לבוא לידי מכת בכורות, וכי אם ישחרר פרעה את ישראל קודם מכת בכורות וכי יהיה רע בזה, הלא עיקר התכלית הוא השחרור והיציאה, וא"כ מדוע בדוקא צריכים אנו לבוא לידי מכת בכורות? מדוע זה חשוב שמכת בכורות הוא תכלית בפני עצמו, ואינו משום שזה יכריח את פרעה להוציא את בני מצרים.

ונראה שהמקור לזה מצינו כבר בזמן עוד יותר מוקדם, שכבר בתחלת התהליך כאשר מתאר הקב"ה את המטרה של שליחת משה לפרעה הוא מתאר את סוף התהליך שהוא מכת בכורות וכלל לא מדגיש שטעם המכה הוא משום היציאה, שעוד קודם שהלך משה לפרעה בפעם הראשונה, נראה אליו הקב"ה ומצוה לומר לפרעה שמכיון שמאנת לשלח את בני ישראל הנה אנכי הרג את בנך בכרך, ופירש"י היא מכה אחרונה ובה התרהו תחלה מפני שהיא קשה, והנה הדברים פלא, הלא כאשר אמר זה הקב"ה למשה זה היה עוד קודם השליחות הראשונה לפרעה, הוא עדיין לא מיאן לבקשת משה, זה עדיין לא קרה, אבל כבר מגלה הקב"ה למשה שבסוף התהליך הנה אנכי הורג את בנך בכורך, ומבואר כאן להדיא שמכת בכורות תמיד היתה בתכנית, ופרעה אף פעם לא היה אמור להוציא את בני ישראל לפני מכת בכורות, אבל לא מצינו כעין זה בשאר המכות, שודאי לא היה הכרח שמוכרח להיות מכת ערוב או מכת ארבה, זה רק אחד מהמכות שעשה ד', אבל מכת בכורות זה חלק ממטרת היציאה עצמה, כך נראה בהצעת הענין. אבל זה לא מובן כלל מדוע התבטא הקב"ה כן עכשיו, הלא העיקר מה שצריך לומר לפרעה שאף שאתה מיאנת לשלח את עמי, אבל תדע נא שאתה תקבל עשר מכות שבסופו של דבר אתה תאלץ להוציא אותם בע"כ, כי זה הרי עיקר הנידון, וא"כ מה זה שמתרה אותו על מכת בכורות עכשיו, כאילו פרעה צריך להבין את זה.

[ובאמת מחמת קושיא זו נטה האוה"ח מפשטות דברי רש"י שמשה הזהיר את פרעה מפני מכת בכורות כבר בתחלת הדרך, ולדעתו כוונת הקב"ה שאזהרה זו יאמר משה לפרעה קודם מכת בכורות, ורק הקב"ה אמרו למשה עכשיו משום שרצה לחזק את משה שלא יתייאש כאשר יראה שההשתדלות אצל פרעה לא מועילה ויבוא משה לפקפק ביכולת ד', אבל דבריו בזה הם להדיא כנגד מש"כ רש"י, ובאוה"ח גופיה הציע עוד מהלכים בזה. אלא שעכ"פ לדעת רש"י שכתב "ובה התרהו תחלה" קשה שהרי לא מצינו בשום מקום שיתרה משה את פרעה לגבי מכת בכורות עד לאחר כל המכות פרשת בא, וא"כ איך קיים את מצות הקב"ה בזה, וצ"ע.]

ונראה ברור מכל זה שענין מכת בכורות אין ענינו כשאר המכות שמטרתן להעניש את פרעה על השעבוד, וגם אין עיקר הכוונה שבגלל כאב המכה יואלץ פרעה לשחרר את ישראל, אלא שאילולא מכת בכורות לא שייך שיצאו בני ישראל

וארא תשפ"ה שלום רב

כי בפעם הזאת אני שלח את כל מגפתי אל לבך ובעבדיך ובעמך, ופשוטו של מקרא הוא כמש"כ הרשב"ם שבמכת ברד יהיו כל מיני חבלות והכאות אש וברד ואבני אלגביש וגפרית ושלג וקיטור, אלא שהרשב"ם לא פירש מה הכוונה כשאומר אל לבך, ועיין בספורנו שפירש שמכת ברד תשאר בלב המצרים אפילו לאחר שתסור המכה, שאצל שאר המכות כאשר סרה המכה לא הרגישו את הנזק, אבל כאן יהיה קלקול הצמחים והמזונות ובחולי הגוף, ולכן זה ישאר בלב. אבל כנראה שרש"י מאס בפירושים אלו מאיזה טעם ולכן כתב פירוש מקורי מעצמו – למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה כנגד כל המכות, וכנראה כוונתו שמכה היחידה שנכנסה ללב פרעה זה מכת בכורות שרק אחריה הוא הסכים שיצאו העם, ואילו שאר המכות לא נכנסו ללב, וממילא פירש שזה הפשט בכל מגפותי, שפירוש תיבת "כל" יכול להיות הרבה דברים כמו שפירש הרשב"ם, אבל "כל" הוא גם כמו כל העולם כולו, כלומר אני אתן לך מכה כזו שכוללת את כולם, וגם כנראה דייק רש"י בתיבת מגפותי שלשון מגיפה הוא רק כאשר מדברים על ענין מיתה, כמו ויהיו המתים במגפה, ולכן ביאר רש"י שהכוונה להזהיר אותו על מכת בכורות, כך נראה פשטות כוונתו של רש"י. אלא שכבר תמהו כל המפרשים על דברי רש"י אלו שהרי עכשיו לפני מכת ברד עסקינן, ומדוע שיזהירנו על מכת בכורות. ויש שרצו לומר שיש ט"ס ברש"י והיה כתוב מ"ב, והמדפיס פיענחו מכת בכורות במקום מכת ברד, אבל דבר זה אי אפשר שכבר הראשונים העתיקו דברי רש"י כן, וגם בחזקוני ובאוה"ח העתיקו דברי רש"י כמו שהוא לפנינו.

והנה קושיא זו כנראה כבר הוקשה לפני הראשונים תלמידי רש"י, דעיין ברא"ם שהביא בשם ר"ת מאורלינ"ש ביאור מקורי, שלשון מכת בכורות שכתב רש"י הוא בכורות בפת"ח, שהוא מלשון ביכורים, כי במכת ברד לא לקתה רק התבואה שבכרה ובשלה כל צרכה כדכתיב כי השעורה אביב והפשתה גבעול, ושם פירש"י שהשעורה כבר ביכרה ועומדת בקשיה, אבל החטה והכסמת היו עדיין רכים ולא נשברו מכת הברד. ולפ"ז הכוונה להזהירו שמכת ברד שבאה להרוס את הצמח והתבואה של מצרים לא תהרוס רק את התבואה שביכרה אבל לא את התבואה שלא ביכרה ועדיין רכה. וכן פירש בחזקוני את דברי רש"י. אלא שביאור זה תמוה, שלפ"ז לא מובן מדוע נחשב זה בגדר כל מגפתי [ואדרבה זה ממעט מהמכה שהרי רק חלק נהרס], שהרי אין לזה שייכות למכת בכורות, וגם מדוע אמר אל לבך, וכנראה כן הקשה המהרש"ל על ר"ת דמדוע אומר לו כי בפעם הזאת, וכי זה הדבר הכי גרוע שקרה להן, ומכאן זה דחה המהרש"ל ביאור זה ופירש באופ"א.

אבל כמדומני שצ"ל בכוונת רש"י לפי ביאור ר"ת מאורלינ"ש והחזקוני שמכאן למדנו שכל מטרת תשעת המכות הוא רק בכדי להגיע למכת בכורות, וזה העיקר והתכלית, ובכלל אין הו"א שיוציא פרעה את ישראל לאחר תשעת המכות משום שתכלית המכות הוא להגיע למכת בכורות, ובלי זה לא שייך היציאה, ומשה מסביר לו שאף שעכשיו הוא רק מקבל את מכת ברד, אבל כל זה הוא רק הקדמה למכת בכורות, שזה היא המכה

ממצרים אפילו אם באיזה אופן היה פרעה מסכים שיצאו, כי מכת בכורות באו להסביר לכל העולם, היהודי והגויי, שיש שינוי במושג שנקרא "בכורה", מי נקרא בכור, מה זה החשיבות של בכורה. ולהבין הכוונה בזה, נחזור לתחלת הדברים בפרשת שמות שכתוב בפסוק הקודם ואמרת אל פרעה כה אמר ד' בני בכרי ישראל, ואח"כ מסיים בהתראה על מכת בכורות שמכיון שאתה לא משלח את עמי לכן אני הורג את בנך בכורך. והדברים סתומים מכמה פנים, א' כלל ישראל הוא לא בן בכור, כלל ישראל הוא הקטן והמעט שבעמים, שהרי שבעת האומות וכן מצרים וכל השבעים אומות חיו במציאות קודם שבא כלל ישראל לידי יצירה, וגם לא מובן מדוע צריך משה לומר את זה לפרעה, כי מה זה חשוב לו, וגם לא מובן שמכיון שמיאנת לשלח את בני בכורי לכן אני הורג את בנך בכורך, ואילו לא היו ישראל נחשבים בכורים וא"כ אז לא היה מכת בכורות, הדבר צ"ב.

והנה במה שתמוה שישראל אינו בכור, זה בודאי הוקשה לרש"י ותירץ שני תירוץ, א' בדרך פשט שלשון בכור אינו לשון שנולד ראשון אלא לשון בכור הוא לשון גדולה, כמו אף אני בכור אתנהו שהוא פסוק בתהלים [ורש"י חוזר ע"ז בפרשת זאת הברכה בברכת משה ליוסף שאומר בכור שורו הדר לו פירש"י יש בכור שהוא לשון גדולה ומלכות שנאמר אף אני בכור אתנהו וכן בני בכורי ישראל], והב' בדרך דרש כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו. והמדרש הזה טעון ביאור, מדוע עכשיו חתם הקב"ה על הבכורה שלקח יעקב מעשו, הרי זה כבר אירע לפני רבות בשנים, ומדוע זה נוגע עכשיו ושרפה צריך להבין את זה בתור המהלך שבסופו של דבר יוביל לידי מכת בכורות וליציאת מצרים.

אבל נראה לבאר שהפשט והדרש כאן לא פליגי כלל והם משלימים זא"ז להפליא, וביאור הדבר לפי מה שנתבאר בדברינו [ויחי תשפ"ה], במה שמבואר שם איך שיעקב שם את אפרים לפני מנשה ושם את יד ימינו על אפרים שהוא הצעיר אף שמנשה הבכור משום שיהושע יצא מאפרים ואילו ממנשה רק יצא גדעון, ולא מובן רמזוע ממת זה הוא מעלה את אפרים מעל מנשה, ולעיל מזה הוא מעלה את מדרגת יוסף שהוא עכשיו הבכור שהרי הוא מקבל פי שנים ע"י שמנשה ואפרים יקחו שני חלקים בא"י, וגם את ראובן שהוא הבכור האמיתי הוא מוריד ממדרגת בכור ומפסיד את כל זכויות הבכורה, ובודאי עשה כן יעקב מטעמים טובים בכדי להנציח את כלל ישראל שיזכו לגאולה בבא הזמן, הרי שיעקב משנה את המושג של בכורה, שבעוד שעד הנה המושג של בכור זה מי שנולד ראשון במציאות, הוא ראשון ללידה, כאן בא יעקב והופך את הקערה על פיה, שמנשה נולד ראשון אבל אפרים נתעלה לבכורה, ושראובן נולד ראשון אבל הוא יורד ואילו יוסף עולה. הרי שבמשתנו של יעקב יש תרגום חדש לתיבת בכור, ובכור אין ביאורו מי שנולד ראשון, אלא בכור הוא כמו שאומר רש"י לפי הפשט שבכור הוא לשון מלכות וגדולה, כלומר לא חשוב מתי ואיך נולדת, ראשון או אחרון, חשוב הוא מה נהיית, מה עשית עם עצמך, איך אתה מתנהג, האם אתה מתנהג כאילו אתה אדם גדול וראוי למלכות או שמא אתה אדם קטן ואיבדת את זכותך. מי שמתעלה ומתרומם, הוא נהיה בכור בתרגום החדש, ומי שנפחת ונכשל, הוא באמת עדיין נשאר בכור במובן הישן, אבל אין לו שום זכויות מזה, והוא יורד בדרגתו במשפחה ולא נחשב

לכלום.

ושיטת יעקב בזה לא נתחדשה בסוף ימיו קודם מיתתו, אלא יעקב חידש את זה כבר הרבה שנים קודם, ביום ההוא שמת אברהם ועשו הבכור שנולד ראשון נכנס עיף ורעב לאחר שעבר עבירות חמורות ואמר הלעיטני נא מן האדם האדם הזה, או אז התברר ליעקב שאף שעשו נולד ראשון אבל לא מגיע לו שום זכות בכורה, שהרי כבר העידה תורה שעשו הוא איש ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים של שם ועבר, ולכן הציע יעקב עיסקא שעשו ימכור את בכורתו ליעקב, והנה לפי המושג הישן הרי זה חוכא ואיטלולא, שהרי איך אפשר למכור את מי נולד ראשון, או שנולדת ראשון או שני, וזה לא שייך שישתנה, וכל מה שניתן לשינוי זה תרגום המושג בכור, שיעקב מלמד אותנו שהפירוש של מילת "בכורה" הוא לא כמו שהוא מובן אצל אוה"ע, דאצל אוה"ע הבכורה פירושה מי שנולד ראשון, והוא המבוגר במשפחה וממילא מחמת זה הוא החזק במשפחה, ומגיע לו הנהגת ושלטון המשפחה, אבל זה גישה גויית, דמכיון שהם מחשיבים את החזק ואת הגוף, א"כ הגוף שנולד ראשון והגוף שחזק יותר, הוא הבכור והשליט, אבל אצל היהדות הגוף לא חשוב כלל, זה רק תיק לנשמה, והנשמות כולם חוצבו בששת ימי בראשית באותו יום, ולא שייך אצל הנשמה שהיא בכורה לאחרת, שהרי כולם באותו זמן, ולכן בהשקפת היהדות מי שמעלה את הנשמה שלו, מי שהוא יותר רוחני, יותר חכם, יותר מלומד, יותר מודרך במדות טובות ובמעשים טובים, הוא זה שנהיה הבכור, הוא נהיה ראשון במשפחה, הוא לא נהיה המבוגר אבל הוא נהיה ראשון, לשון גדולה, הוא מקבל את הזכותים שהיו אמורים להיות של הבכור, ועל זכותים שייך שזה יתחלף וישתנה מהבכור להצעיר, וזה מה שעושה יעקב בקניית הבכורה מעשו, הוא מוכיח לו שאף שעשו נולד ראשון, אבל הוא איש שדה ואיש ציד ואילו הוא איש תם יושב ואהלים, ולכן מגיע ליעקב הזכות להיות ראשון במשפחה אע"פ שלא נולד ראשון, וממילא הוא נהיה הבכור במשפחה לפי ההבנה היהודית.

ועיין מהר"ל בגו"א בפרשת תולדות: וקשה מאי שייך מכירה בבכורה וכי אם כהן רוצה למכור כהונתו לישראל יכול לעשות כו' ונ"ל דווקא גבי כהונה שזכתה לו התורה וישראל זר הוא נחשב אבל קודם מתן תורה שהיתה העבודה בבכורות מפני שהוא ראוי לכבוד ולא מצאנו שזכתה לו מדין התורה אלא שכך הוא מן הסברא והמשפט שיהיה הבכור הגדול והחשוב עובד ולפיכך יכול למכור דהא שלו הוא הכבוד ויכול למחול ודמיא להא דאמרין חכם שמחל על כבודו מחול וטעם הוי משום שהתורה שלו ויכול למחול על כבודו ויכול ליתן רשות לאחר לברך לפניו וה"ה גבי בכורה נמי יוכל למכור שהוא יעבוד במקומו וכו'. והן הן הדברים, שאף שהיה לבכור חשיבות מחמת זקנותו, וכמו מפני שיבה תקום, אבל זה לא מגדיר את חשיבותו או עליונותו, והעיקר הוא רק אם מעלה את עצמו ברוחניות.

ולפי הבנה זו הוא נוטל את הבכורה מראובן ונותנה ליוסף או יהודה, ראובן הוא עדיין בכור ללידה, הוא המבוגר, אבל אצל יעקב זה לא ההבנה הנכונה של מעמד הבכורה, הוא מאבד את זכויות הבכורה אף שנשאר בכור ללידה, ולכן ראובן בכורי אתה, במובן זה אתה נשאר בכור, טיפה ראשונה, זה לא ניתן לשינוי, אבל מכיון שפחז כמים ממילא איבדת את כל זה, ויוסף או יהודה יהיה הבכור, שהם התרוממו והשתכרו בזה, זה

מגיע לו משום עלינותו ברוחניות, וזה יסוד היהדות.

וזה מה שיעקב רוצה שיבין אפרים, שהוא אמנם הצעיר, והוא נולד במצרים, ומנשה גדול ממנו וחזק ממנו, אבל זה לא כלום ביהדות, זה לא צריך לדכא אותו ולהוריד אותו, ואם הוא יעבוד קשה ויתגבר על המכשולים, ויתמיד בעבודת הקודש ויתרומם על היצה"ר, בודאי הוא יכול להיות הבכור במשפחת יוסף, כי כאמור בכור לא תלוי בסדר הלידה, אלא הבכור הוא מי שמתגבר ברוחניות ובחכמה ובתורה.

ובאמת כאן מרחיק יעקב עוד יותר ממה שעשה אצל ראובן, דאצל ראובן איהו דאפסיד אנפשיה, שהוא חטא עד שהפסיד את הבכורה, אבל אצל אפרים ומנשה, מנשה לא חטא ולא עשה שום דבר שלא הוגן, ולפי שורת הדין הוא היה צריך להשאר הבכור, אבל מכיון שבהשקפת היהדות הבכור תלוי בהתגברות הרוחניות, א"כ המתגבר הוא שיהיה הבכור, אפילו אם הבכור הטבעי לא חטא כלום, ולא מגיע לו לאבד את בכורתו. האדם שמסמל ענין זה באופן הכי ברור הוא יהושע בן נון, כי מ'נון' אף אחד לא שמע, הוא היה אדם נעלם, ויהושע לא היה מהמשפחה של משה, היה סתם אדם מישראל בלי שום יחוס, אבל אעפ"כ מה שהוא עשה בכח עינו ובכח תלמודו, איך הוא נתעלה ע"י שהיה משרתו של משה לא ימשיך מתוך האוהל יומם ולילה, עד שנהיה לתלמידו וליוורשו, הוא התעלה יותר מכל אחד, הוא נהיה כמו בנו של משה אף שלא נולד ממנו, ולכן כשבא יעקב ללמד לאפרים – וממילא לכולנו – שהרגיש בו שהוא תלמיד חלש מחמת שכבר הושפע מטומאת מצרים, ולכן הוצרך ללמד אותו פרק בהלכות בן עלייה, אין תירוץ ואין סיבה שלא לגדול, אדרבה, ידעתי בני ידעתי שמנשה הוא הבכור, וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים, כלומר יהושע יגדל מספסל בית המדרש לזרעו יהיה מלא הגויים, כל העולם ישמע ממנו. ולכן אף שמנשה גם הוא יגדל, אבל מנשה מגיע לו לגדול, הוא הגדול, הוא המכושר, מה שהוא יגיע, זה מובן, אבל אפרים ילמדנו דרך חדשה.

והנה זה ודאי שעשו לא מקבל את הרעיון הזה, הוא בכלל לא יכול להבינו, ואיך שייך לשנות מי הוא הבכור, הלא זה מציאות כמו שאמרנו, ואף שלמראית עין נראה מפסוקי התורה בריש תולדות שכל הדבר לא הפריע לו ולא היה איכפת לו ענין הבכורה כל עיקר, למעשה אנו יודעים שזה אינו, שהרי בסוף הפרשה כאשר לקח יעקב את הברכות הרי צעק עשו הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי, הרי שהיטב חרה לו על לקיחת הבכורה, שהרי מדוע שהוא יבין שבעולם הרוחני יש למושג הבכור משמעות אחרת לגמרי, ולכן מטעם זה הוצרך יעקב לעשות כאילו הוא עושה איזה קנין כאילו עשו מוכר לו את הבכורה, וזה היה רק לפצות את טענת עשו שכאילו הוא קיבל את שוויה, ולכן מכיון שעשו ניחא דעתיה בנזיד עדשים, ממילא רואים שלא החשיב את הבכורה בכלל, אבל בעצם לא הוצרך יעקב לקנות את הבכורה, ורק לדעת עשו זה היה נחשב כמכירה.

אלא שלאחר שאכל עשו את נזיד העדשים והתפכח מרעבונו או אז הרגיש איך שיעקב עבד עליו ובשביל נזיד עדשים הוא מכר את הבכורה, ולכן הוא צעק ויעקבני זה פעמיים, כלומר שאף שלפי דעתו זה נחשב כמכירה אבל זה היה מכירה בטעות שהרי היה אנוס מחמת רעבונו, וכבר הרחבנו הדיבור

בדברינו לספר בראשית איך שכל האנטישמיות מקורה בתדמית של יעקב שמרמה את הגוי ומוציא את דמו, והראנו שכך היה במשך הדורות בכל הזמנים, ומטעם זה באו איזה מחכמינו במדרש אגדה שהביא רש"י ליישב את הערמה של המכירה בזה שבאמת יעקב הוא הבכור מכיון שהוא נוצר מטיפה ראשונה אלא שיצא אחרונה משום שהנכנס אחריו יצא ראשונה וכמו המשל עם השפופרת, והנה זה ברור שאין זה טענה הלכתית כלל, ומי שיטען כן בב"ד שהוא בכור משום שהוא נוצר מקודם, הרי בודאי ידחה כי הכל הולך אחר הלידה, וכמו שמצינו בלידת פרץ וזרח שהמילדת קשרה על ידו ואמרה זה יצא ראשונה, אלא שאח"כ פרץ פרץ והוא יצא ראשונה, והרי הכל תלוי ביציאת הולד לאויר העולם, ומכיון שעשו יצא ראשונה בודאי מן הדין אין זה כלום אם יעקב נוצר מטיפה ראשונה, אבל כל הדבר היה מעין תירוץ ופתחון פה לישראל להסביר לגויים איך שיעקב באמת הבכור ושלא יחשב כגנב בעיניהם, אבל מצד דיני ישראל זה לא כלום, ולכן עיקר חידושו של יעקב הוא שהמושג של בכור אצל היהודים הוא שונה ממושג הבכור שאצל הגוי.

ולפ"ז אנו מבינים איך ששני הפירושים ברש"י משלימים זה את זה, דמקודם פירש שאמר הקב"ה בני בכורי ישראל זה משום שתרגום תיבת בכור במובן היהודי לא שייך למי שנולד ראשון, העיקר תלוי למי שהגביה את עצמו להיות ראשון, אף אני בכור אתנהו, כלומר אף שאינו בכור אבל אני נותן אותו להיות בכור, וכמו שפירש"י לגבי יוסף בפרשת זה"ב, וכן פירש כאן בספורנו שאף שהתנבא צפניה שלעת"ל כל העמים יקראו בשם ד' מ"מ יחשב ישראל אצלי נכבד מצד הוא שהוא בכורי, ראשון לעבודתי עכ"ל, כלומר הם היו הראשונים שקבלו עליהם מלכות ד' ולכן עכשיו הם נהיו הבכורים. ואח"כ הביא רש"י את מדרשו, לא בתור פשט אחר, אלא שמשם אנו רואים את המקור לשינוי זה במושג בכורה, שהרי יעקב אבינו הוא זה שייסד את היסוד הגדול הזה, ואף שבודאי עשו לא קיבל את המושג החדש שהרי בסופו של דבר הוא צעק ויעקבני זה פעמים את בכרתי לקח, והיינו שהוא סבר שא"א לשנות את כללי המשחק באמצע ומי שנולד ראשון הוא הבכור לעולם ועד, אבל כאן כאשר אמר הקב"ה לפרעה בני בכורי ישראל כאן חתם הקב"ה על שיטת יעקב שהמושג בכור אין כוונתו ללידה או למעלת הנפש, ונמצא ששני הפירושים משלימים זה את זה.

ולפ"ז מובן ההמשך, שמכיון שעכשיו בני בכורי ישראל, כלומר ישראל הוא בחיר האומות, והם אלו שאני בחרתי שהם יקבלו את התורה בהר סיני, והרי כבר אמר כן הקב"ה למשה שעליו להוציא את בני ישראל ממצרים בעבוד שתעבדון את האלקים על ההר הזה, וממילא התהליך לקראת מתן תורה התחיל, וא"כ צריך הקב"ה להסביר לפרעה מדוע באמת הגיע הזמן להוציא את בני ישראל ממצרים, כלומר כאן בא ההסבר מדוע באמת נבחרו ישראל מכל האומות, שהרי אנו יודעים שכל האומות טוענים ע"ז מדוע לא ניתנה להם התורה, ומה מיוחד בכלל ישראל, ועיקר טענתם היא שישראל הם הצעירים מכל האומות ומדוע מגיע להם התורה, וע"ז עונה הקב"ה שישראל הם הבכור של כל האומות, ולכן מגיעה להם התורה, ולא משום שהם נהיו עם קודם כל האומות, שזה מושג של הגוי, אבל זה משום שהם בני אברהם יצחק ויעקב שהעלו את עצמם למדרגה גבוהה מאד והתחברו והתקשרו להיות מרכבה לשכינה, וממילא

זה העלה את הצעיר להיות הבכור האמיתי, וכמו שאפרים התעלה על מנשה ויוסף על ראובן, עכשיו התעלו בני ישראל על כל אוה"ע.

אבל פשוט שכמו שעשו לא הסכים לשינוי מושגים אלו, כמו כן לא הסכים פרעה, הוא לא מבין מה פירוש הקשר הזה בין הקב"ה לישראל, מדוע שיעלה הקב"ה את ישראל מעל מצרים, כי בגישה של הגוי הבכור זה החוזק וגודל הגוף, הרי זה ברור שמצרים חזקה וגדולה יותר מישראלים הפחותים, ומכיון שבגישה של הגוי זה עיקר המעלה, ממילא מוסד הבכורה נשאר למי שנולד ראשון, שהרי אצלם הכל הוא הגשמיות, ולא שייך להם להבין שרוחניות גדולה מגשמיות, שהרוח תנצח את הגשם, היסוד של לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד' הוא דבר שלא מובן בכלל לגוי, ולכן אמר פרעה מי ד' אשר אשמע בקולו, וזה מה שאמר ד' למשה שאמרתי לפרעה שלח את בני ויעבדני ואתה מיאנת לשולחו, כלומר אתה חולק על שיטת יעקב שהסכים לה הקב"ה שמושג הבכור זה מי שמתעלה ברוחניות ולא מי שמתעלה בגשמיות.

וא"כ שכך סובר פרעה, וממילא כך סובר כל העולם הגויי, ממילא הם באמת לא מסכימים למעלת ישראל, שלשיטתם אפילו אם ישראל התעלו ברוחניות אבל לא זה קנה המדה, זה לא מעלה ומוריד מצדם, כי הם דוגלים בשיטת מי שחזק יותר הוא ינצח, ולכן בכדי לבסס את ההסבר החדש במושג בכורה, לכן אמר הקב"ה למשה לומר לפרעה הנה אנכי הורג את בנך בכורך, כלומר שכאן הוא לא מדבר על היציאה, שזה לא הנידון כאן, אלא כאן הנידון הוא בסוגיית בכור ובהבנת מהות הבכורה, וע"ז הוא אומר לו שאם אתה בוטח בשיטת הבכור שמחמת שהוא

ראשון והכי חזק ממילא הוא המנצח, אז בכדי לסתור את ההבנה הזו בתודעתו של פרעה, וממילא בתודעתו של כל העולם, הנה אנכי הורג את בנך בכרך, והיינו שזה יסוד מרדו של פרעה בהקב"ה, הם האליהו את הבכורה, כי לדעתם הבכורה הוא מבחר המין האנושי, וכידוע בשם ספר כל בו כתוב שבכורי מצרים היו כומרים לע"ז שלהם, כלומר זה גופא היה הע"ז שלהם, שכח הבכורה הוא הכח שינצח, מוסד הבכורה, ולכן מכת בכורות הוא מלחמת הקב"ה במוסד הבכורה, הקב"ה מנסה להסביר לעולם שלהיות נולד ראשון זה לא מה שמגדיר את הבכורה, אף אני בכור אתנהו, כי בכור זה לא לפי לידה אלא מי שמוכתר לפי מעלתו הרוחנית.

וממילא מכיון שמכת בכורות הוא התקפה על מימסד הבכורה, והעיקר הוא להראות שהבכורה במובן הישן הוא לא כלום ואין לו חשיבות כלל במקום שמודדים חשיבות ברוחניות, ממילא מובן מה שהסברנו מקודם שמכת ברד היתה אזהרה על מכת בכורות, והבאנו מהראשונים שבמכת ברד רק התבואה הבכירה, זה שהיתה כבר קשה, רק זו הושמדה ע"י הברד אבל הרכה לא הוכה, ולפי פשוטו זה משום שטבע הדבר הקשה להשבר ולא הדבר הרך, אבל בעומק הדבר הכוונה היתה כאן להראות לפרעה את עקמימות שיטתו על עליונות הבכורה, וכאילו הבכורה תטפל בעצמה ואין לה מה לדאוג, כי הרי היא מסמלת את החוזק, וע"ז בא מכת ברד והראה שבדוקא הבכור והקשה הוכו, ואילו הצעיר והרך לא הוכו, כי אצל הקב"ה הבכורה כמושג בפני עצמו לא שווה ולא כלום. ויתבאר עוד בשיעור הבא.